

Кулаківська О.А.

Бельгія

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ СИНТАКСИЧНОГО Й ФРАЗЕОЛОГІЧНОГО КАЛЬКУВАННЯ ЗА УМОВ УКРАЇНСЬКО-ФРАНЦУЗЬКОЇ ДВОМОВНОСТІ

У сучасному світі, коли міжмовні контакти стають тіснішими, мови дедалі активніше впливають одна на одну. Відбувається цей процес на різних рівнях – від простого до складного, від лексики до синтаксису, тобто змін зазнають не лише слова – будівельний матеріал мови, а й спосіб побудови цих слів у словосполучах і реченнях. Одним із проявів такого впливу є калькування. Кальку ми розглядатимемо як «слова й вислови, утворені автоматично, через механічний переклад, за зразком інших висловів, узятих з іноземної мови» [3, с. 82].

За умов українсько-французької двомовності калькування на рівні синтаксису й фразеології має свої особливості. Оскільки кожна мова має свої, властиві саме їй способи висловлення думки, то й синтаксичні моделі в різних мовах досить часто не збігаються [6].

Так, в обох мовах – в українській і у французькій, досить широко вживаються конструкції з неозначеною формою дієслова, але в кожній з них вони мають свої особливості. У французькій досить поширеними є інфінітивні звороти з інфінітивом, що стоїть після дієслів відчуття (*voir* (бачити), *écouter* (слухати), *sentir* (відчувати) тощо): «*j'entends l'orage arriver*», «*personne jamais vu cet enfant pleurer*», «*professeur le regarda partir*». Замість таких інфінітивних конструкцій в українській мові слід вживати підрядні речення, приєднані за допомогою сполучників *як*, *що*, *щоб*: «Я чую, як наближається гроза», «Ніхто ніколи не бачив, щоб ця дитина плакала», «учитель дивився, як він від'їжджає». Але замість того, щоб вдатися до синтаксичної перестановки [9, с. 107], калькують на французький лад: «я чую грозу наближатися», «ніхто ніколи не чув цю дитину плакати», «учитель дивився його від'їжджати».

Як було зазначено вище, дослівне відтворення усталених синтаксичних конструкцій часто неможливе через невідповідність цих конструкцій у різних мовах. Іноді, щоб цього уникнути, доводиться міняти порядок слів у реченні, переставляти й перегруповувати члени речення між собою [9, с. 108]. Але за умов українсько-французької

двомовності бувають випадки, коли вдаються до невластивого для української мови порядку слів у реченні. Так, французькі речення: «*l'année passée les enfants ont passé une semaine en plus au le camp d'été*», «*on a travaillé une heure de plus*» передають дослівно: «*минулого року діти були один тиждень на довше в таборі*», «*ми працювали одну годину на більше*».

У французькій мові є ряд словосполук, що їх в українській мові заміняє одне слово [9, с. 108] (*avoir peur* – *боятися*; *faire du bruit* – *шуміти*; *tomber malade* – *захворіти*; *prendre une photo* – *фотографувати*, *fer a repasser* – *праска*; *mouvaises herbes* – *бур'яни*; *rain sec* – *сухарі*; *un et demi* – *півтора*). Але це не завжди враховують і деякі словосполучки перекладають на французький лад, вдаючись до калькування на межі лексики й синтаксису: замість *боятися* кажуть *мати страх*, замість *бур'яни* – *погані рослини*, замість *півтора року* – *один і пів рік*.

Досить часто трапляються кальки з французької мови на межі синтаксису й фразеології. Так, дослівно передаючи українською мовою французьке *faire semblant* як *робити мовби*, вдаються до двох типів калькування – синтаксичного (вживають на французький лад словосполучку замість одного слова (*удавати*, *прикидатися*)) і фразеологічного (замість того, щоб підібрати український семантичний відповідник) [8, с. 98], фразеологізм просто відтворюють дослівно: «*дирекція робить мовби дбає про інтереси працівників*». Французькій словосполучці *faire attention* (у значенні *стежити*, *зважати*) відповідає одне українське слово, а її дослівно калькують як *робити обережно*: «*він не робить обережно із своїми витратами*». Замість того, щоб сказати *не поспішайте*, калькують малозрозумілою й громіздкою конструкцією *беріть свій час* і французьке *prenez votre temps* : «*До від'їзду ви маєте ще годину, так що беріть свій час*».

Іноді скальковані словосполучки набувають подвійного значення. Скальковане із французької *брать фотографію школи* (*prendre une photo d'école*) може означати і те, що сфотографували школу, і те, взяли фотографію, що належить школі, а *стійте на лінії* швидше вказує на те, що хтось стоїть на намальованій лінії, а не на те, що ця особа перебуває на зв'язку.

Під час фразеологічного калькування може відбутися семантичне зміщення. Причиною цього є те, що еквівалентні за лексичним складом фразеологізми мають у різних мовах різне семантичне навантаження. І в

українській, і у французькій мові є фразеологізм *бути піжоном* (*être un pigeon*). Але у французькій він означає *бути занадто наївним, якого можна легко обманути*, а в українській – *бути манірним і занадто стежити за своєю зовнішністю*. Проте трапляються кальки на зразок: «*Довірливий турист може легко стати піжоном у руках підприємливих комерсантів*». Така стійка словосполука як *білі ночі* теж має неоднакове значення в двох мовах. В українській її вживають тільки тоді, коли йдеться про *природне явище*, а у французькій – про *безсонні ночі*. Але трапляється, що цю семантичну відмінність не враховують і калькують французький варіант із властивим саме французькій мові семантичним навантаженням: «*почалися екзамени – пора білих ночей для студентів*». Близькі за формою фразеологізми *мати гусячу шкіру* в українській мові й *avoir chair de poule* (дослівно *мати курячу шкіру*) у французькій теж мають різне значення. В українській він означає *промерзнути*, а у французькій – *перелякатися*. І замість скалькованого із французької вислову «*у мене з'явилася куряча шкіра від страху*» треба було б підібрати власне український фразеологізм і сказати: «*у мене волосся дибки стало від страху*» (або «*у мене мурашки побігли від страху*»).

Трапляється, що під час калькування стійких словосполук відбувається семантичне зміщення, в результаті якого значення міняється на протилежне. Так, на перший погляд вислів *він заробив те, що має, гарно для нього зроблено* не має негативного значення. Хоча насправді у французькій мові стійка сполука *bien fait pour lui* вживається, коли йдеться про того, хто вчинив щось погане і покараний за скоєне.

Розглянуті приклади свідчать про те, що за умов українсько-французької двомовності бувають випадки, коли дослівно відтворюються і способи побудови словосполук й речень, і усталені звороти. Це часто перевантажує мову, робить її важкою для сприйняття [4]. А іноді може призводити не тільки до семантичного зміщення, а й до творення фразеологізму, протилежного за значенням.

Список використаних джерел:

1. Bally Charles. *Traité de stylistique française*. 1951, 264 p.
2. Введенська Т.Ю. Проблеми міжкультурної комунікації й перекладу. Дніпропетровськ., 2015. – 54 с.

3. Зорівчак Р. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія. Львів, 1989. – 216 с.
4. Жлуктенко Ю. Мовні контакти. Проблеми інтерлінгвістики. К., 1966. – 135 с.
5. Конопацька Я. Семантична неологія в сучасному французькому медіадискурсі: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук: спец. 10.02.05 – К., 2005. – 20 с.
6. Коптілов В.В. Першотвір і переклад. К., 1972. – 215 с.
7. Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу. К., 1982. – 166 с.
8. Корунець І. В. Теорія та практика перекладу. – К., 2002. – 389 с.
9. Мамрак А. В. Вступ до теорії перекладу – К., 2009. – 304 с.

Михалевич В.В.

кандидат культурології, доцент;

Братусь І.В.

кандидат філологічних наук, доцент,

Інститут мистецтв,

Київський університет імені Бориса Грінченка

ЕВОЛЮЦІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ МИСТЕЦТВА ОФОРМЛЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КНИГИ ВІД РУКОПИСІВ ТА СТАРОДРУКІВ ДО СУЧАСНОЇ КНИГИ

Відомо, що людина завжди намагалася не тільки донести інформацію але й зробити в зручний спосіб, тому мистецтво оформлення книги бере початок з найдавніших часів. Уся історія розвитку книжкового дизайну спирається на технології, що були доступні людині у різні періоди історії. Спочатку це були такі засоби передачі інформації як глиняні таблички, кора дерева, металеві пластини та ін., що не дуже нагадує книгу у традиційному її вигляді. Те що більш менш наближається за формою до книги у давнину робилося з такого матеріалу як: шкіра, шовк, папірус та ін.. Таким чином майстри постійно шукали можливість зручно, компактно та красиво подати інформацію до читачів та зберегти її.

Саме папірус у Стародавньому Єгипті, що склеювався в сувої, тобто згорток, один з перших дозволив більш масово обмінюватись